

International Conference on Linguistics, Literature And Translation

International Conference on Linguistics, Literature And Translation - double-blind peer-reviewed, monthly, open-access proceeding published to get excellence on Research and Development. It publishes high-quality articles across the breadth of linguistics, literature and translation research. With its uniquely broad coverage, all articles are free to access across the globe, allowing authors to share their research and maximise its impact. The boletín on Linguistics, Literature And Translation is led by expert international editorial board members who take an objective approach to peer review, ensuring each research paper is reviewed and evaluated on its own scholarly merits and research integrity. Joining your work in the International Conference of Linguistics, Literature, and Translation means you will receive prompt and reliable publishing and a global platform for your research to reach its full potential.

O‘ZBEKISTONDA TURIZMNI INNOVATSION RIVOJLANTIRISH KONTSEPSIYASINI AMALGA OSHIRISHNING INVESTITSION OMILLARI

Raxmatullayev Alimardon Turamuradovich

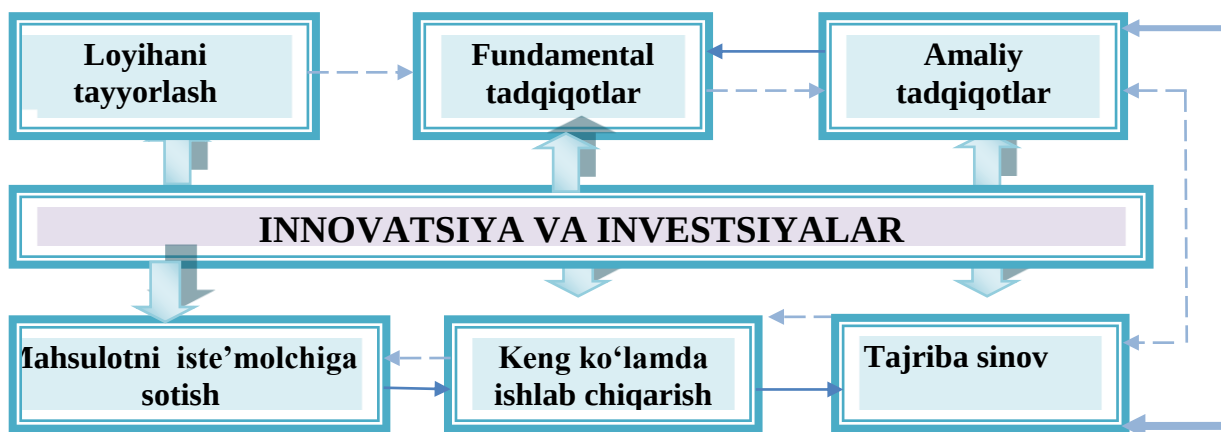
Samarqand iqtisodiyot va servis institutining mustaqil tadqiqotchisi

ANNOTATSIYA

Maqolada O‘zbekistonda turizmni innovatsion rivojlantirish kontsepsiyasini amalga oshirish uchun zarur bo‘lgan investitsion resurslarni jalb etish muammosini hal etishning omiliri ko‘rsatib berilgan .

KALIT SO‘ZLAR: turizm, innovatsiya, investitsiya, kontsepsiya, intensiv, ekstensiv, samaradorlik, texnologiya, korxona, menegment, sifat, kadr, tizim.

Keyingi yillarda iqtisodiyoti ustun rivojlangan G‘arb mamlakatlarida innovatsion jarayonlar ilmu-fan va bilimning kuchli ta’siri ostida shiddat bilan rivojlanib bormoqda. Iqtisodiy taraqqiyotda yangiliklarni yaratish va ularni amaliyotga joriy etishda axborot va kommunikasiya texnologiyalarining roli va ahamiyati tobora ortib bormoqda. Bularning barchasi innovatsion jarayonlarning yangicha tarmoqli modelini (Systems integration and networking model) qo‘llashni taqozo etadi (1-rasm). Ushbu modelda investisiyalar innovatsion jarayonning barcha bosqichlarida integrasiyalashgan ishtirokchilarning ehtiyojlarini qondirishga yo‘naltirilgan bo‘lishi lozim.

1-rasm. Innovatsion jarayonlarning tarmoqli modeli¹

Nazariy izlanishlarimiz natijasida olgan muhim ilmiy natijalardan yana biri shuki, O‘zbekistonda turizmni innovatsion rivojlantirish nafaqat salmoqli iqtisodiy, balki yuqori ijtimoiy samara ham beradi. Turizmni innovatsion rivojlantirish jamiyat uchun ham, tarmoq uchun ham, uning tarkibidagi alohida korxona, tashkilot va kompaniyalar uchun ham katta ijtimoiy ahamiyatga ega. Bizningcha, jamiyat darajasida turizmni innovatsion asosda rivojlantirishning ijtimoiy ahamiyati, birinchi navbatda, aholi bandligini oshirish bilan belgilanadi. Bundan tashqari, iqtisodiyot sohasidagi adabiyotlarda turizmni innovatsion taraqqiyot yo‘li undagi mavjud mavsumiylikni bartaraf etishning va uni barqaror rivojlantirishdagi alohida ahamiyati e’tirof etilgan .

Turizmga jalb etilgan ulkan iqtisodiy resurslardan foydalanish samaradorligiga jiddiy salbiy ko‘rsatayotgan omillardan biri – unga xos mavsumiylik ekanligini hisobga olsak, tarmoqni innovatsion taraqqiy ettirishning mamlakat miqyosidagi ijtimoiy, ham iqtisodiy ahamiyati xususidagi xulosalarimiz ilmiy asoslangan bo‘ladi. Bunga qo‘shimcha ravishda, turizmni innovatsion taraqqiy ettirishning jamiyat miqyosidagi ijtimoiy ahamiyati sifatida uning turistik xo‘jalik subyekti yalpi daromadlari va korxona ishchi-xodimlari ish haqining ko‘payishi orqali, byudjetga kelib tushadigan daromad soliqlarining ko‘payishi orqali hamda sarf-xarajatlarning tejalishi orqali aholi turmush darajasi va sifatiga ijobiy ta’sirini ko‘rsatmoqchimiz.

Tarmoq miqyosida turizmni innovatsion rivojlantirishning ijtimoiy ahamiyatini uning tarmoqlararo raqobat kurashidagi raqobatbardoshligini oshirish orqali ushbu tarmoqqa investisiyalar oqimini kengaytirish hamda malakali kadrlarni jalb etishda namoyon bo‘ladi. Turizmni rivojlantirish davlat qo‘mtasida innovatsion menejmentni keng qo‘llash va baholashni tashkillashtirish vositasida turizm samaradorligini oshirish, ichki imkoniyatlarni ishga solishga alohida e’tibor qaratilgan. Turistik korxona va tashkilotlar uchun ayniqsa innovatsion menejmentning ijtimoiy ahamiyati beqiyosdir. Bu borada shuni alohida ta’kidlamochimizki, korxona innovatsion faoliyatini sifatli bajarish uning xo‘jalik faoliyati iqtisodiy samaradorligiga kuchli ta’sir ko‘rsatadi, bozordagi mavqeini mustahkamlashga katta yordam beradi, samarasiz innovatsion loyihalarni amaliyotga joriy qilinishiga yo‘l qo‘ymaydi. Bu haqda rossiyalik iqtisodchi V.A. Kvartalnov “Innovatsion menejment – innovatsion jarayonlarni samarali tashkil qilish asosida turistik firma oldidagi maqsadlarga erishish uchun madaniy-iqtisodiy va tadbirkorlik faoliyatining turi hisoblanadi”, deb ta’kidlaydi .

Tadqiqot natijalari hozirgi kunda turizm sohasida innovatsiyalar samaradorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatayotgan bir qator omillar borligini ko‘rsatdi. Kelajakda O‘zbekistonda turizm sohasida innovatsiyalarning unda kechayotgan ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotga ta’sirini kuchaytirish, rolini oshirish maqsadida quyidagilarni taklif qilamiz:

- tarmoqda va uning tarkibidagi korxonalarda amalda joriy qilingan innovatsiyalarning rolini keskin oshirish;

¹ Муаллиф тадқиқотлари асосида ишлаб чиқилган.

- innovatsion loyihalarni ishlab chiqishda va uni amaliyotga joriy qilishda malakali mutaxassislarni jalb etish;
- turizm sohasida innovatsion faoliyatni boshqarishda ushbu faoliyatning prinsiplari (tizimlilik, xavfsizlilik, dolzarblilik va ilmiylik);
- turizm sohasida innovatsion jarayonlarni jadallashtirishda investision resurslarning rolini keskin oshirish.

Jamiyat taraqqiyotining hozirgi bosqichida turizm iqtisodiyotning tez sur'atlar bilan rivojlanib borayotgan istiqbolli tarmog'i sifatida ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotning samarali vositasiga aylandi. Turizm industriyasi milliy iqtisodiyotning boshqa tarmoqlariga (savdo, transport, umumiy ovqatlanish, aloqa, iste'mol tovarlari, ishlab chiqarish, qurilish va boshqalar) rag'batlantiruvchi ta'sir ko'rsatib, milliy iqtisodiyotga multiplikativ samara beradi. U aholi bandligi muammolarini hal etish uchun mablag'larni yo'naltirish orqali qo'shimcha ish o'rinlarini yaratishga, xalqaro munosabatlarni kengaytirishga va investisiyalarni jalb qilish orqali tashqi savdo balansini optimallashtirishga imkon yaratib beradi.

O'zbekistonda turizmni innovatsion rivojlantirish kontsepsiyasini amalga oshirish uchun zarur bo'lgan investision resurslarni jalb etish muammosini hal etishning ikki omili mavjudligini e'tirof etamiz. Birinchi omil – bu ekstensiv omil bo'lib, u sohaga jalb etiladigan investision resurslar hajmini kengaytirishni nazarda tutadi. Ikkinchi omil iqtisodiy o'sishning intensiv omillari bilan bog'liq bo'lib, sarflangan har bir investision resurs birligiga ko'proq natija olish (kapital samaradorligi, kapital sig'imi, foyda va hokazolar)da namoyon bo'ladi.

O'zbekistonda turizmni tez sur'atlar bilan rivojlantirish konsepsiyasining resurslar ta'minoti birinchi usuli bo'yicha xulosalarimiz quyidagilar bo'lib hisoblanadi:

- birinchidan, Yangi O'zbekistonni rivojlantirish strategiyasiga muvofiq, u kelajakda mamlakat milliy iqtisodiyotining tarkibidagi barcha soha va tarmoqlarni kompleks rivojlantirishni nazarda tutadi. O'z-o'zidan ayonki, bunday vaziyatda turizmga yo'naltiriladigan investision resurslar hajmini milliy iqtisodiyotning boshqa tarmoqlari, aytaylik, sanoat, transport yoki ta'lim va boshqa sohalarga yo'naltirilgan investitsion resurslar hajmini qisqartirish, ularga ziyon yetkazish hisobidan amalga oshirib bo'lmaydi. Masalan, Yangi O'zbekistonni rivojlantirish strategiyasida mineral-xom ashyo resurslarini chuqur qayta ishlash bo'yicha umumiy qiymati qariyb 40 mlrd. dollarga teng bo'lgan 849 ta investitsiya loyihasini amalga oshirish ko'zda tutilgan yoki sanoat tarmoqlaridagi yirik korxonalarda ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning tannarxini o'rtacha 8 foizga qisqartirish va raqobatbardoshligini oshirishni nazarda tutuvchi kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirish belgilangan.

Tabiiyki, bu va bunga o'xshash muhim va yuqori ahamiyatli iqtisodiy tadbirlarga sarflanishi lozim bo'lgan investisiyalarni qisqartirish yo'li bilan turizmning yalpi investisiyalardagi ulushini oshirish iqtisodiyotni yuksaltirish g'oyasiga salbiy ta'sir ko'rsatadi;

- ikkinchidan, turizm sohasini tez sur'atlar bilan rivojlantirish va uning turistik xizmatlar bozoridagi raqobatbardoshligini oshirish muammolarining yechimi xizmatlar tannarxi va ularning sifatiga uzviy bog'liq. Ayni paytda turizm sohasi ehtiyojlari uchun zarur bo'lgan investision resurslarga talabni ekstensiv omillar hisobidan qondirish turistik xizmatlar tannarxini pasaytirish va sifatini oshirish imkoniyatlarini cheklaydi. Dunyoning barcha mamlakatlarida turmahsulotlarning sifatini oshirish, turistik xizmatlar tannarxini pasaytirish maqsadida investitsion resurslardan samarali foydalanishning innovatsion mexanizmlarini izlab topishga astoydil harakat qilinmoqda. Xalqaro turistik xizmatlar bozorida raqobat muhitining keskinlashuvi O'zbekistonda ham investitsion resurslardan intensiv foydalanish yo'llarini izlab topishni o'tkir zaruratga aylantiradi;
- uchinchidan, O'zbekistonda milliy iqtisodiyotning bugungi holati, undagi ijtimoiy-iqtisodiy samaradorlik ko'rsatkichlarining pastligi ko'p jihatdan ijtimoiy ishlab chiqarishda ekstensiv omillar rolining yuqoriligi bilan izohlanadi. Davlatimiz rahbari O'zbekiston Respublikasi Oliy

Majlisga Murojaatnomasida mamlakatda aynan ijtimoiy ishlab chiqarish samaradorligining pastligini iqtisodiy resurslardan, jumladan investision resurslardan samarali foydalanilmayotganligiga katta e'tibor qaratdi. Shu sababli, O'zbekistonda iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirish strategiyasini izchillik bilan amalga oshirishga qaratilgan siyosat amalga oshirilmoqda, uning institusional asoslarini yaratishga jiddiy e'tibor berilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2019-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini innovatsion rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi Farmonida iqtisodiyot barcha tarmoqlariga aynan zamonaviy innovatsion texnologiyalarni tezkor joriy etish orqali 2030 yilga kelib O'zbekiston Respublikasining Global Innovatsion Indeks Reytingi bo'yicha jahonning 50 ta ilg'or mamlakati safiga kiritish vazifasi qo'yilgan. Turizm sohasi ham mamlakat milliy iqtisodiyotining ajralmas tarkibiy qismi sifatida makrodarajada amalga oshirilayotgan iqtisodiy siyosat yo'nalishlari va tamoyillariga bo'ysunishi va unga mos siyosat tutishi lozim.

Yuqoridagilardan umumiy xulosa shundan iboratki, O'zbekistonda turizmni mamlakat milliy iqtisodiyotining yetakchi tarmoqlaridan biriga aylantirish maqsadida tez sur'atlar bilan rivojlantirishni zaruriy investision resurslar bilan ta'minlashning ekstensiv omillari benihoya cheklangan ahamiyatga ega. Demak, sohaning investision resurslarga ehtiyoj va talablarini qondirishda asosiy omilni intensiv omillar o'ynashi lozim. Iqtisodiy o'sish faqat ekstensiv yoki faqat intensiv omillar hisobidan amalga oshmaydi. Lekin u yoki bu guruh omillarining ustunligiga erishish mumkin: "Real hayotda ekstensiv va intensiv omillar sof holda, alohida-alohida mavjud bo'lmaydi, balki muayyan uyg'unlikda, bir-biri bilan qo'shilgan tarzda bo'ladi. Shu sababli ko'proq ustuvor ekstensiv va ustuvor intensiv iqtisodiy o'sish turlari haqida so'z yuritiladi". Hozirgi sharoitda O'zbekistonda investision resurslarning behad tanqisligi sharoitida intensiv omillarning iqtisodiy o'sishdagi roli va ulushi qancha yuqori bo'lsa, shuncha yaxshi. Bu nisbat bizning tasavvurlarimizga va hisob-kitoblarimizga ko'ra taxminan $\frac{1}{4}$ nisbatda intensiv omillar foydasiga bo'lmog'i kerak, ya'ni turizmga iqtisodiy o'sishning 25 foizi ekstensiv, qolgan 75 foizi esa intensiv omillar hisobidan amalga oshishi maqsadga muvofiq. Ushbu ilmiy xulosamizning batafsil bayoni dissertasion tadqiqotning ikkinchi bobida keltirilgan.

O'zbekistonda turizmni rivojlanish sur'atlarini konsepsiyasida belgilangan ko'rsatkichlar darajasiga ko'tarish sohada investision yo'naltirilgan faol iqtisodiy muhitni shakllantirishni taqozo etadi. Ana shundagina turizm sohasida mavjud ulkan salohiyatni ro'yobga chiqarish hamda mamlakat va uning alohida mintaqalari ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotining multiplikatoriga aylanishi mumkin. Turizmning investision konsepsiyasini amalga oshirish mamlakatga tashrif buyuruvchi turistlar oqimini keskin ko'taradi, buning natijasi sifatida aholi daromadlari ko'payib, qo'shimcha yangi ish o'rinlari yaratiladi. Turizm milliy iqtisodiyot va uning bir nechta tarmoqlarini birlashtiruvchi, ular bilan uzviy bog'liqlikda faoliyat ko'rsatuvchi, ularni qo'llab-quvvatlovchi va rivojlanishiga sezilarli turtki beruvchi tarmoqlararo kompleks sifatida salmoqli investision resurslarni jalb etishni taqozo etadi.

O'zbekistonda mujassamlashgan ulkan iqtisodiy va turistik salohiyatni ro'yobga chiqarish o'z-o'zidan, avtomatik tarzda sodir bo'lmaydi. Ushbu dolzarb muammoning hal etilishi va turizmni milliy daromadni ko'paytirishning yetakchi manbalaridan biriga aylanishi uchun, bizningcha, sayyohlarga yuqori sifatli zamonaviy turistik mahsulot turlarini yaratishga molik tamoman yangi yirik turistik obyektlarni qurish va ishga tushirish lozim. Aynan ana shu obyektlar kelajakda mamlakatda turizmni jonlantirish, uning ulkan salohiyatini faol harakatga keltirish uchun turtki beruvchi omil vazifasini bajaradi, deb o'ylaymiz. Ushbu yo'nalishda O'zbekistonda ilk qadamlar quyildi, desak haqiqatdan yiroq bo'lmaydi. Misol tariqasida Jizzaxda Xalqaro investision forum doirasida taqdim etilgan va ushbu viloyatning Baxmal va Zomin tumanlarida qurilishi mo'ljallangan turistik klaster loyihasini keltirish mumkin. Loyiha bo'yicha 2 ming gektar yer maydonida klassik turizm turlarini rivojlantirish ko'zda tutilgan: ekologik so'qmoqlarni va maxsus chodirli shaxarcha tashkil etish, ot va eshak minib, sayohat qilish, funikulerlar, tog'-chang'i kompleksi qurish, axborot markazi, muzey va hunarmandchilik buyumlari do'konlarini tashkil etish, 5 ming gektor yer maydonida esa dam olish uylari, sport kompleksi, kamyob qush

va hayvon turlarini saqlash va o'rgatishga mo'ljallangan joy tashkil etish ko'zda tutilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Голубев А.А. Экономика и управление инновационной деятельностью. Учебное пособие. – СПб.: НИУ ИТМО, 2012. – С. 7.;
2. К., Соколов Д.Г., Юдаева К.В. Инновационная активность российских фирм. // Экономический журнал. Высшей школы экономики. – 2004, №3. – С. 405.;
3. Knyazev S. Application of dynamic capabilities of the economic system for the purposes of sustainable innovation development // Proceedings of the International Scientific Conference "Competitive, Sustainable and Secure Development of the Regional Economy: Response to Global Challenges" (CSSDRE 2018). P. 301-304.; Дудь А.П. Инновации в туризме / А.П.Дудь // Научный вестник МТИИТ. – 2011. – № 4. – С. 15.
4. Квартальнов В.А. Туризм: Учебник для образовательных учреждений туристического профиля. – М.: Финансы и статистика, 2003. – С. 15 с.
5. Абульян Ю. И. Особенности инноваций в туризме // Экономика. Право. Печать. Вестн. КСЭИ. – 2013. – № 3. – С. 241-250.
6. Ходиев Б.Ю., Шодмонов Ш.Ш. Иқтисодиёт назарияси. Дарслик. – Т.: Баркамол файз медиа, 2017. Б. 489 - 491.
7. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2019-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини инновацион ривожлантиришнинг стратегиясини тасдиqlаш тўғрисида”ги ПФ-5544-сонли Фармони. 2018 йил 21 сентябр. [Электрон ресурс]. – Кириш йўли: <http://lex.uz/docs/3913188>
8. В Узбекистане появится туристический кластер по образу Йеллоустона и Гранд - Каньона. <http://kun.uz>